

Viatge al Marroc de la Secció de Geografia de la Universitat de Girona, 24-30 d'abril de 2000

Carolina Martí i Llambrich

Lluís Ribera Masgrau

Universitat de Girona. Secció de Geografia
Plaça Ferretar i Móra, 1. 17071 Girona (Spain)

carolina.marti@udg.es

lluis.ribera@udg.es

Data de recepció: octubre 2000

Data d'acceptació: novembre 2000

Resum

Un grup de professors i estudiants de la Secció de Geografia de la Universitat de Girona van visitar, del dia 24 al 30 d'abril de 2000, una àrea del nord del Marroc corresponent a una part de l'antic protectorat espanyol. La visita es va dur a terme amb la companyia de professors de la Universitat de Tetuan, els quals van oferir una visió geogràfica d'aspectes físics, socials i econòmics d'aquest territori.

Paraules clau: nord del Marroc, Tetuan, cooperació universitària.

Resumen. *Viaje a Marruecos de la Sección de Geografía de la Universitat de Girona, 24-30 de abril de 2000*

Un grupo de profesores y estudiantes de la Sección de Geografía de la Universitat de Girona visitaron, desde el día 24 hasta el 30 de abril de 2000, un área del norte de Marruecos que corresponde a una parte del antiguo protectorado español. La visita se realizó con la compañía de profesores de la Universidad de Tetuán, quienes ofrecieron una completa visión geográfica de este territorio, desde los aspectos físicos hasta los sociales y económicos.

Palabras clave: norte de Marruecos, Tetuán, cooperación universitaria.

Résumé. *Voyage au Maroc de la Section de Géographie de l'Universitat de Girona, 24 au 30 avril 2000*

Un group de professeurs et d'étudiants de la Section de Géographie de l'Universitat de Girona a visité, du 24 au 30 avril 2000, une partie de l'ancien Protectorat espagnol du nord du Maroc. Des professeurs de l'Université de Tétouan ont guidé l'expédition catalane en leur offrant une complète vision géographique du territoire nord-marocain, y compris des aspects physiques, sociales et économiques.

Mots clé: nord du Maroc, Tétouan, coopération universitaire.

Abstract. *Field trip to Morocco of the Geography Unit of the Universitat de Girona, 24th-30th April 2000*

A group of teachers and students of the Geography Unit of the University of Girona conducted a field trip in a part of Northern Morocco, which once belonged to the Spanish Protectorate. The visit took place between 24th and 30th April 2000. Some teachers of

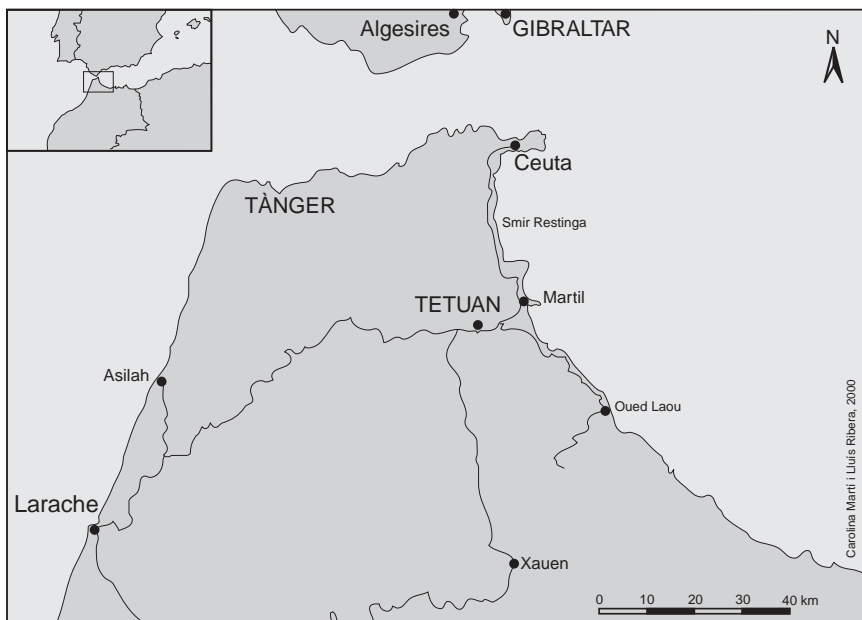
the University of Tetouan accompanied the group and offered comprehensive geographical explanations of the area, including physical, social and economic aspects.

Key words: Northern Morocco, Tetouan, university co-operation.

A finals del mes d'abril de 2000 un grup format per membres de la Unitat de Geografia i alumnes de la llicenciatura i del doctorat de Geografia de la Universitat de Girona va dur a terme una visita a la regió nord del Marroc (mapa 1). Els objectius del viatge van ser diversos però sintetitzables en dos: d'una banda, el reconeixement territorial d'aquesta àrea nord-africana i, de l'altra, la intensificació de les relacions entre acadèmics del Departament de Geografia de la Universitat de Tetuan i de la Universitat de Girona.

Després de travessar la Península, el grup es va embarcar en un ferri a Algesires amb destinació a Ceuta. Un cop allà, després de les cues de rigor a la frontera marroquina, es va arribar a Martil, població de la costa mediterrània propera a la ciutat de Tetuan, de marcat caràcter turístic i residencial d'àmbit nacional, que es va escollir com a seu per a tota l'estada, ja que és on hi ha emplaçada la Universitat tetuanesa.

El primer dia es va destinar a conèixer Tetuan, antiga capital del protectorat espanyol, amb una població de 277.516 habitants segons els cens de 1994, encara que la població estimada actual arriba quasi al milió de persones. La ciutat, assentada a la riba esquerra del riu Martil, entre les muntanyes de Dersa

Mapa 1. Itinerari realitzat per terres del nord del Marroc.

i Gorgiz, ha estat tradicionalment punt de confluència de musulmans i occidentals. La primera parada, de visita obligada, va ser el nucli de la ciutat històrica, el qual manté l'arquitectura islàmica original del segle XVII amb importants influències hispano-morisques. Aquest estil constructiu característic i el seu bon estat de conservació han facilitat que la medina de Tetuan hagi estat considerada Ciutat del Patrimoni Mundial des de 1997.

Dins els cinc quilòmetres de muralles que envolten els barris antics, es va visitar l'Escola d'Arts i Oficis, institució destinada a la recuperació i al manteniment dels processos tradicionals mitjançant la formació de joves artesans. Aquí es van poder observar diverses pràctiques artesanals de llarga tradició a la zona, com ara la confecció tèxtil amb telers manuals, l'elaboració de mosaics ceràmics i el disseny de peces metàl·liques repujades. A prop de la mencionada escola hi ha el Museu Etnogràfic, el qual ofereix una aproximació als usos i costums tetuanesos d'origen andalusí. A les seves sales es mostren exemples de mobiliari, vestimentes i objectes diversos relacionats amb diferents àmbits de la vida quotidiana des de l'època medieval fins a l'actualitat.

Posteriorment, en el marc d'unes jornades culturals, Isabel Salamaña (regidora de Medi Ambient de l'Ajuntament de Girona i membre de la Unitat de Geografia), en relació amb un projecte de renovació urbana que es pretén endegar a Tetuan, va pronunciar una conferència sobre el programa de rehabilitació del nucli antic de Girona, com a mostra de recuperació del cor de la ciutat. En acabar, professors de la Universitat de Tetuan van guiar el grup pels carrers laberíntics de la medina de Tetuan, tot mostrant les influències andalusís i el marcat accent islàmic. Carrers estrets, passatges coberts i intensa activitat comercial i artesanal caracteritzen la vida de la mesquita tetuanesa que discorre entre antigues mesquites, impressionants edificis públics, residències senyoriales d'estil morisc, i arrengrerades i estretíssimes cases de construcció senzilla. A l'oest de la medina, s'alça l'«Eixample espanyol», una àrea de trenta hectàrees urbanitzada sota les necessitats d'una capital militar i administrativa durant l'època del protectorat espanyol.

El jorn va acabar a l'Institut Cervantes de Tetuan, una institució pública creada l'any 1991 per a la promoció, difusió i ensenyament de la llengua i la cultura espanyoles, amb la presentació del llibre *España en Marruecos (1912-1956). Discursos geográficos e intervención territorial*, a càrrec dels editors de l'obra, els professors gironins Joan Nogué i José Luis Villanova.

Un interessant recorregut per la costa del Rif va ocupar tota la jornada del dijous 27. L'alternança d'alts penya-segats i cales, gairebé gens alterades turísticament, confereixen un paisatge agrest insòlit als nostres ulls avesats a espais litorals molt urbanitzats. Sobre el terreny, un professor de Geografia Física va exposar els processos que s'esdevenen fruit de la dinàmica costanera en aquesta àrea al sud-est de Tetuan. Va palesar la greu erosió i inestabilitat a què estan subjectes els penya-segats de material sedimentari, el retrocés dels quals afecta greument algunes vies de comunicació litorals. A la tarda, es va visitar la petita població costanera d'Oued Lau, on un incipient turisme comença a dinamitzar l'economia local. L'alcalde i els regidors del municipi van oferir una recep-

ció per intercanviar impressions sobre l'evolució social i econòmica de la seva comarca. El dia va finalitzar en una comunitat rural de la mateixa localitat on es va observar el *modus vivendi* dels seus habitants i es van fer avinents les mancances que aquests pateixen en infraestructures i serveis bàsics.

El tercer dia de viatge es va destinar a recórrer la costa entre Tetuan i Ceuta, el tram de litoral més desenvolupat turísticament per l'amplitud de les seves platges. Es resseguien les urbanitzacions de Kabila, Restinga i es va visitar el complex turístic de «Marina Smir». Aquest complex, finançat amb capital saudí, en un inici es va considerar que podria ser l'origen de la dinamització social i econòmica de l'àrea, però, segons els professors marroquins, s'ha convertit en una experiència turística desenvolupada al marge de la població autòctona. La resta del dia es va dedicar a passejar pels inclinats carrers de Chefchauen, localitat situada a la regió muntanyenca del Rif. La peculiaritat d'aquesta pintoresca població rau en l'arquitectura i en l'ordenació urbana i rural d'origen andalusí, acolorides per la vermellositat dels teulats i el blauet de la fusteria sobre el blanc imponent de les façanes. La producció artesanal pròpia de teixits, cuirs, objectes de coure i ceràmics, juntament amb la singularitat urbana, esdevenen un nucli d'atracció turística, que és complementat amb altres activitats agrícoles i comercials.

El recorregut de dissabte dia 29 va ser fins a la costa atlàntica. A la ciutat portuària de Larache, amb destacada empremta espanyola, es va visitar la zona industrial. Es van recórrer les extenses instal·lacions de l'empresa Lukus, destinada a la producció de tomata deshidratada i d'altres hortalisses, des de la generació i tractament genètic de llavors fins a l'elaboració final del producte, el qual exporten a molts països del món. Més tard, el grup gironí es va endinsar per la medina emmurallada d'Asilah, una petita població del litoral atlàntic, ara ja de marcada vocació turística, que anualment celebra un festival cultural i artístic que aplega artistes i intel·lectuals d'arreu, els quals converteixen les parets blanques de la medina en vertaderes obres d'art.

Finalment, el diumenge 30, ja en el trajecte de tornada, l'expedició va realitzar una escala a Ceuta, node de convergència de diverses cultures. Allà el consistori municipal va posar a la disposició del grup un autocar i un guia per dur a terme un complet recorregut per la ciutat. Durant la visita es van tractar qüestions com ara la creixent entrada d'immigració il·legal, el contraban i blanqueig de diners, l'evolució històrica i urbanística de la ciutat, i l'escassa disponibilitat de recursos del municipi.

En conclusió, aquesta experiència ha servit per conèixer la realitat nord-marroquina, d'intensa influència espanyola, de mans de professors de la Universitat de Tetuan. La seva guia va proporcionar una enriquidora visió geogràfica d'aquest territori i un coneixement profund de les seves problemàtiques. Altrament, ha representat una intensificació de les relacions ja existents entre els departaments de geografia de les dues universitats arran del mencionat projecte de col·laboració. Així mateix, en el futur, cal preveure que aquests lligams siguin encara més fructífers a partir d'intercanvis de professors i estudiants i de l'endegament de nous projectes comuns que tractin temàtiques d'interès compartit.